

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

ANALİZ

Serdar BAŞAK

GÜVENSİZLİK ORTAMINDA ÇÖZÜM SÜRECİ: RUSYA-UKRAYNA SAVAŞINDA KOSOVA

MAYIS 2024 Sayı: 40

GÜVENSİZLİK ORTAMINDA ÇÖZÜM SÜRECİ: RUSYA-UKRAYNA SAVAŞINDA KOSOVA

Rusya'nın 24 Şubat 2022 sabahı başlattığı Ukrayna'nın doğu kentlerini hedef alan askeri operasyon halen yüksek gerilimle devam etmektedir. Üzerinden iki yılı aşkın süre geçen savaş boyunca Rusya devleti, Ukrayna ordusunun yanı sıra uluslararası baskı ve yaptırımlarla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ancak, uzayan süreçte Moskova hükümetinin savaşta arzu ettiği sonuca ulaşma ihtimalinin gitgide azalması ekonomik, diplomatik ve siyasi araçlarda zayıflamanın bir göstergesidir. Özellikle, Avrupa Birliği ve ABD'nin yaptırımlarına karşı daha hassas bir hale gelen Moskova'nın, gelecek süreçte Balkanlar'da istikrarsızlık yaratıcı politikalar izlemesi beklenmektedir. Böylelikle, Putin Batılı meslektaşlarının müşterek baskılarını yakın çevrelerindeki iktidarsızlık ve güvensizlik ortamı ile kırmak isteyecektir.

Moskova'nın Balkanlar'daki çalkantılı siyaseti kullanarak Batı'nın hedeflerine zıt bir tutum sergilemesi, uluslararası sistemde yeni bir dinamik değildir. Ancak Rusya-Ukrayna Savaşı'nın, bölgedeki jeopolitik dengeye eskisinden daha büyük bir önem yüklediği söylenebilir. Bu yeni atmosferde, Balkanlar siyasetini sınavan iki temel konudan bahsedebiliriz. Bunlardan ilki, savaşın oluşturduğu güvensizlik ortamının Avrupa Birliği'nin Balkanlar açılımı hedefini bir zaruret haline getirmesidir. Balkanların AB'ye entegrasyonu için de bölgede var olan çatışmaların ivedilikle çözülmesi gerekmektedir. İkinci temel sınavın ise, savaşın bölge hükümetlerini Batı ile Rusya arasında net bir taraf seçmeye zorlaması olduğu söylenebilir.¹ Bu çerçevede taraflar, Balkanlar'da baskıcı veya barışçı yollarla müttefik edinmek isteyecektir. Oluşan bu yeni konjonktür kimilerine göre, Kosova ve Sırbistan arasındaki sorun gibi Balkanlar siyasetindeki köklü sorunları çözmek için bir fırsat olarak yorumlanırken kimileri tarafından, Balkanlar'ın büyük bir siyasi krizin eşliğinde olduğu şeklinde okunmaktadır.

Rusya'nın Truva Atı: Sırbistan

Rusya ve Sırbistan arasındaki tarihsel bağlar ve ikili ilişkiler göz önüne alındığında Rusya'nın, çıkarlarını gözetmek ve etki alanını genişletmek için Sırbistan'ı kullanılabileceği yönünde beklentiler bulunmaktadır. Bahsi geçen ikili ilişkilerde Moskova'nın kullandığı temel yapı, pan-Slavist kamu diplomasisi yoluyla Sırp halkının desteğini almak ve sağlam siyasi, ekonomik ve enerji bağları oluşturmak şeklinde özetlenebilir. Ayrıca, Sırbistan'ının ulusal meselesi olan Kosova'nın tanınması konusunda da gerek BM nezdinde gerekse diplomatik ilişkilerde Sırp yanlısı dış politika

izleyen Rusya'nın, ülke siyasetinde saygın bir yerinin olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Rusya'nın Balkanlar'da istikrarsızlaştırıcı politikalar benimsemek isteyeceği bir senaryoda Sırbistan'ın adeta "Truva atı" olarak kullanıldığı bir dış politika izleyeceğini beklemek yanlış olmayacaktır.

Diğer tarafta Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić, Belgrad'ın kendi ulusal çıkarlarını gözetken ve Rusya'nın Balkanlar'daki "Truva atı" olmaya sıcak bakmayan bir dış politika sürdürmek için çabalamaktadır. Rusya'nın Sırbistan üzerinden amaçladığı hedeflerle çelişen bu Sırp dış politikasının temelinde, çeşitli perspektifleri kapsayan bir

¹ Pol Bargués, et. Al. "Time to Re-engage with Kosovo and Serbia: Strengthening EU Foreign and Security Policy amidst Internal Contestation", JOINT Reseach Paper 12, Aralık 2022. s. 6.

yaklaşımın bulunduğu söylenebilir. Öyle ki Belgrad hükümeti, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısını kınayan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı kapsamında Moskova aleyhine oy kullanmış ve devam eden süreçte Batılı devletlerin Ukrayna'ya giden savaş dışı askeri teçhizat için Sırbistan'ı aktarma noktası olarak kullanmasına izin vermiştir. Ayrıca, 2024 Nisan ayı içerisinde Fransa'dan savaş uçağı alımı hususunda varılan anlaşma da Sırbistan'ın geleneksel silah tedarikçisi olan Rusya'dan uzaklaşmak için izlediği bir politika olarak okunabilir.² Rusya tarafında ise, Moskova hükümetinin Donetsk ve Luhansk'ın ayrılması için Kosova'nın bağımsızlık ilanı örneğini bir emsal olarak kullanabilme ihtimali bulunmaktadır. Bu bağlamda, her iki devletin de geleneksel Rusya-Sırbistan ilişkilerinin dışına çıkarak çok yönlü bir siyaset seyrettiği söylenebilir.

Sırbistan, geleneksel zincirlerinden kurtulup dış politikada Rusya karşıtı adımlar atabilse de Batı ile de tamamen paralel politikalar izlememektedir. Çeşitli yönleri ve derinlikleri olan bir dış politika anlayışında dahi Rusya ile bağların tamamen koparılması, rasyonel bir karar değildir ve bu durum, Sırbistan'ın AB ve ABD politikalarına tam destek verememesi sonucunu doğurmaktadır. Öyle ki Belgrad hükümeti, AB katılım müzakerelerinin fiilen askıya alınması pahasına Rusya'ya yönelik AB yaptırımlarını uygulamayı reddetmektedir. Bununla da kalmayıp Mayıs 2022'de, yüksek indirimli Rus gazı için üç yıllık bir sözleşme imzalamış, diğer bir deyişle, siyasi arenadaki sınamaları enerji sektöründeki sınamalara tercih etmiştir.³

Ancak Balkanlar'daki atmosfer bölge hükümetlerini Batı ile Rusya arasında net bir taraf seçmeye zorlamaktadır ve Sırbistan'ın bu çok yönlü ve çok boyutlu dış politikasını ne derece devam ettirebileceği belli değildir. Bu çerçevede, Sırbistan'ın dış politikada Moskova tarafını seçmesi, olası ihtimaller arasındadır. Öyle ki, Sırbistan'da aşırı sağ olarak nitelendirilebilecek güçlü bir siyasi eğilimin varlığı, Rus kamu diplomasisi ile birleştiğinde Cumhurbaşkanı Alexander Vucic'in rasyonel zeminde kalmasını gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bunlar göz önüne alındığında, Batı dünyasının Sırbistan'ı kaybetmemek uğruna, yer yer tarafsızlığını bozma pahasına sorunların çözümü için çabaladıkları iddiaları da kamuoyunda yer bulmaktadır.

Güvensizlik Ortamında Çözüm Süreci

Moskova'nın uzayan Ukrayna savaşı yüzünden özellikle Avrupa Birliği ve ABD'nin yaptırımlarını kırmak için Balkanlar'da istikrarsızlaştırma faaliyetleri yürütmek istemesi beklenmektedir. Rusya'nın bölgede Sırbistan ile sahip olduğu tarihi bağlar ve Belgrad'ın bölgede henüz AB partneri olmayan nadir aktörlerden biri olması, Rusya'nın bu istikrarsızlaştırma politikalarında Sırbistan'ı kullanabileceğine işaret etmektedir. Sırbistan üzerinden yapılacak bir istikrarsızlaştırma siyaseti de muhakkak ki zaten gergin olan Sırbistan-Kosova ilişkilerini hedef alacaktır. Ancak, mevcut durum başka bir bakış açısı ile değerlendirilse Rusya'nın yarattığı bu güvensizlik ve aciliyet ortamının gerek uluslararası gerekse çatışmaya taraf aktörler için bir katalizör görevi gördüğü de iddia edilebilir.

² Serbia to boost defence industry cooperation with France, President Vucic says, Reuters, April 2024.

³ Putin ve Vucic anlaştı, Sırbistan Rusya ile doğal gaz sözleşmesini yeniliyor, euronews, Mayıs, 2022.

Rusya-Ukrayna arasındaki savaşın Avrupa Birliği'nde önemli yankı yaptığı aşikârdır ve bu vesile ile Balkanlar'ın AB'ye dâhil edilmesi projesi ciddi önem kazanmıştır. Öyle ki, Sırbistan tarafından gelebilecek bütün tepkiler göze alınarak 2024 Mart ayında Kosova'nın Avrupa Konseyi üyeliğine yeşil ışık yakılmıştır.⁴ Bahsi geçen entegrasyon projesinin Sırbistan ve Kosova tarafından sekteye uğramasının en önemli nedenleri ise Kosova'nın 2008 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmesinin Sırbistan ve Rusya dâhil birçok uluslararası aktör tarafından tanınmaması ve Kosova'nın kuzey kentlerinde yaşayan Sırp azınlığın durumudur. İki devlet için de AB'ye katılım müzakerelerinin ön şartı olarak aşılması gereken bu anlaşmazlıklar, Rusya'nın Balkanlar'daki jeopolitik dengeyi tehdit etmesi sonucu, ivedilikle çözülmesi gereken bir hal almıştır. Bu durum da barışçıl bir çözüm için hem uluslararası baskıyı arttırmış hem de yeni girişimlere sahne olmuştur.

Rusya'nın saldırgan politikalarının yanı sıra barışçıl çözüm umutlarını yeşerten bir diğer olay da 2025'e kadar büyük bir yerel veya uluslararası seçimin ne Sırbistan ne de Kosova için söz konusu olmasıdır. Bu durumda, her iki aktörün de taviz vermek ve anlaşmaya varmak için esnek davranabilecekleri az da olsa bir alanı vardır. AB ve ABD'nin dış politikalarında da Sırbistan-Kosova anlaşmazlığını çözmek için daha istekli bir dönemin var olduğu düşünülürse çatışan aktörlerin ya uluslararası baskı ile ya da rasyonel çerçevede bazı tavizler vermesi beklenmektedir.

Bu çerçevede, Kosova ile Sırbistan arasında 18 Mart 2023'te normalleşme yolunda

⁴ PACE committee recommends that Kosovo* be invited to become a member of the Council of Europe, Newsroom, Council of Europe, March 2024.

anlaşma imzalanması hem Sırbistan Cumhurbaşkanı Alexander Vucic'in hem de Kosova Başbakanı Albin Kurti'nin anlaşmaya çok da soğuk bakmadıklarını gözler önüne sermiştir. Aynı zamanda bahse konu anlaşmanın bazı maddeleri iki liderin de kırmızı çizgilerini aşabilme eğilimleri olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Örneğin, 4. madde olan "Sırbistan, Kosova'nın herhangi bir uluslararası örgüte üyeliğine itiraz etmeyecektir." şartı, Belgrad'ın yıllarca kesin bir şekilde savunduğu politikasının çok dışındadır. Benzer şekilde, Kurti'nin de 7. madde ile Kosova'daki Sırp topluluğu için uygun düzeyde bir özyönetim sağlama taahhüdünü ve Sırbistan'ın buna mali destek verme olasılığını kabul etmesi, beklenmedik bir yaklaşımdır.⁵ İki liderin de iç siyasetteki muhalefet tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmamasının nedeni ise, basit bir usul hilesi ile Belgrad-Priştine arasındaki anlaşmanın imzalanmadan uygulama aşamasına geçirilmesinden kaynaklandığı şekilde değerlendirilebilir.

Beklentiler ve Gerçekler

Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın, Balkanlar ve Batı için de bir güvenlik tehdidi oluşturduğu su götürmez bir gerçektir. Bu çerçevede, iyimser beklentiler, bu güvenlik ve istikrarsızlık ortamını kullanarak Balkanlar siyasetini meşgul eden konularda ciddi adımlar atılabileceği yönündedir. Başka bir ifade ile Balkanlar'ın ve Batının krizi fırsata çevirme imkânı vardır. Ancak, bu savaş dönemi Sırbistan-Kosova sorunu üzerinden ele alındığında normalleşmeye yönelik çabalar var olsa da taraflar arasındaki çatışmada somut bir ilerleme kaydedilememiştir. Aksine, iki devlet arasındaki çekişme tırmanarak devam

⁵ Denisa Kostovicova, "Brothers no more? What the EU's diplomatic breakthrough on Kosovo means for Serbia-Russia relations", LSE, 7 Mart 2023.

etmiş ve olumlu seyreden beklentilerin gerçek dinamiklere yansımadağı bir senaryo ortaya çıkarmıştır.

Balkanlar siyasetinin karmaşık yapısı ve siyasette söz sahibi olan aktörlerin çeşitliliğı düşölürse bahse konu başarısızlığın faturasını tek bir aktöre ya da aksiyona kesmek doğru olmayacaktır. Bu çerçevede, Rusya-Ukrayna savaşının, sorunların çözümünü için ateşleyici bir güç olacağı düşüncesini çürüten birkaç sorun sıralanabilir. Bunlardan ilki, Sırbistan ve Kosova Devlet Başkanlarının 18 Mart 2023'te normalleşme yolunda ilerlemeye antant kaldıkları anlaşmanın yapısından kaynaklanmaktadır. En iyimser hali ile analistler tarafından iki liderin de kırmızı çizgilerini aşması olarak yorumlanan bu anlaşma, bağlayıcılık ve hukuki boyutu açısından ciddi sorunlar içermektedir. Öyle ki hem Vucic hem de Kurti bu anlaşmanın maddelerini uluslararası hukukta bağlayıcı kılacak büyük jest ve imzalardan kaçınmışlardır. Bahse konu anlaşmanın devletleri sorumluluk altına sokmayan yapısı, normalleşme sürecini iki liderin kişisel tercihlerine bırakmış, dolayısıyla her iki liderin de ilk fedakârlığı karşı taraftan beklediğı bir atmosfer yaratmıştır. Gerek ülkelerdeki kamuoyu gerekse iki liderin de sağ milliyetçi ideolojileri düşünöldüğünde normalleşme için herhangi bir adım atılmamış ve 18 Mart 2023 tarihinde yapılan görüşme, samimiyetsiz bir zaman kazanma politikasından ileriye gidememiştir.

İkinci büyük sorun ise, ABD ve Avrupa Birliğı gibi bölgesel aktörlerin normalleşme sürecini sistematik, kararlı ve tarafsız bir şekilde yönetme konusunda sınıfta kalmasıdır. Bu noktada uluslararası

arabulucu kurumların terazisinin belirli bir dönem Sırbistan'ı kaybetmemek uğruna Belgrad'a doğru kaydığı ve bu aktörlerin bölgesel krizlerin kalıcı çözümlerine odaklanmak yerine kısa vadede Rusya'yı sekteye uğratabilecek hedefler belirledikleri söylenebilir. Bu durum, sadece Priştine hükümetinin güvenini kırmakla kalmamış aynı zamanda Batı dünyası tarafından da eleştirilmiştir. Batı kanadından gelen eleştirilerin en yüksek mercide vücut bulmuş hali, birçok kıdemli siyasi ve milletvekilinin yayınladığı Kosova ile ilgili Ortak Bildiri olmuştur. AB, ABD ve İngiltere'yi hedef alan bu bildiri Sırbistan-Kosova ilişkilerine yönelik mevcut yaklaşımın başarısız olduğu ve Sırbistan'a uygulanan baskı eksikliği dile getirilmiştir. Aynı zamanda, Kosova ve Sırbistan ile ilişkilerde denge ve orantılılığın geri dönmesinin önemi vurgulanmıştır.⁶ Madalyonun diğer yüzünden bakacak olursak da Belgrad hükümetine göre Kosova'nın Avrupa Konseyi'ne davet edilmesi kabul edilemez ve adaletsiz bir karardır. Sırp milliyetçi gruplara göre bu tutum, uluslararası toplumun son dönemde Kosova'yı Sırbistan'a tercih etmesinin bir kanıtıdır ve Sırbistan uluslararası sistemde yalnız bırakılmaya çalışılmaktadır. Her iki perspektifte de göröndüğü üzere, bölgedeki arabulucu aktörler Rusya-Ukrayna savaşının yarattığı zaruret durumunu fırsata çevirmek bir kenara dursun aceleci politikalarla tarafsızlık ve orantılılık ilkelerini bozarak bölgesel krizlerin önünü açmaktadırlar.

İkinci sorunun nedeni olarak da değerlendirilebilecek bir diğer mesele ise, bölgesel büyük güçlerin Rusya-Ukrayna savaşının geleceğı hakkında farklı tutumlara sahip olmaları olabilir. Avrupa

⁶ "Joint Statement on Kosovo", Kyiv Post, 6 Ağustos 2023, <https://www.kyivpost.com/post/20260>, (Erişim tarihi: 13 Ağustos 2023)

Birliği, krizlerin ağır maliyetler doğuracağını düşünmekte ve bu kaygı çerçevesinde savaşın bir an önce taraflar arasında diyalog yolu ile sona ermesini istemektedir. Buna karşın daha esnek bir dış politika izleyen Washington yönetiminin ise, savaşın uzamasını isteyen bir tutumu olduğu savunulabilir. Bu noktada, ABD çeşitli coğrafyalarda Rusya'yı tahrik etmek ve çatışmalar üzerinden Moskova'yı yıpratmak istemektedir. Bu bağlamda, Balkanlar üzerinde yaşanacak bir çatışmada, Rusya'nın herhangi bir boyuttaki varlığının ona güç kaybı yaşatacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda, oluşacak güvenlik ihtiyacını temin edecek olan ABD'ye de tekrardan uluslararası sistemin patronu ve kurtarıcısı olduğunu diğer devletlere hatırlatacak bir atmosferin inşasından da bahsedilebilir. Balkanlar'daki en önemli bu iki dış aktörün kendi içerisinde bölünmüşlük durumu doğal olarak ortak, samimi ve kararlı politikalarla bölgedeki sorunların çözümünü mümkün kılmamaktadır.

Son olarak, liderler üzerinden yapılan bir değerlendirme de normalleşme sürecinin bir hayalden ibaret olduğunu söylemektedir. Eski bir aşırı milliyetçi olan Sırbistan Cumhurbaşkanı Alexander Vucic'in, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile yakın ilişkileri olduğu bilinmektedir. Rasyonel bir aktör olarak farklı yönleri ve derinlikleri olan bir dış politika izlemeyi hedefleyen Vucic, Sırbistan'ı AB'ye almak istediğini iddia etmesine karşın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaş nedeniyle Rusya'ya yaptırım uygulamayı reddeden nadir devletlerden olmuştur. Bu noktada, Vucic AB üyeliği hedefinde samimi olsa dahi kamuoyunun fikrinin Rusya ile olan ilişkilere ciddi önem verdiği bilinmektedir ve bu bağlamda Rusya'nın yumuşak gücü, normalleşme sürecinin önünde ciddi bir engel olarak

durmaktadır. Diğer tarafta, Kosova Başbakanı Albin Kurti ise, Kosova'nın kazançlarını her zaman en önde tutarak müzakerecilerin çalışabileceği zorlu bir muhatap olduğunu kanıtlamıştır. Öyle ki, Kurti Kosova'nın dış müdahale ile değil kendi çıkarlarını gözeterek bir çözüme ulaşmasını savunan "Kendin Karar Ver" partisinin kurucusudur. Bu çerçevede, Başbakan Albin Kurti özellikle ülkesindeki Amerikan ve Avrupa Birliği nüfuzunun karar alma mekanizmalarını etkileyebilir derecedeki konumundan rahatsızdır ve bu nedenle Batılı toplum ile her zaman olumlu bir gündemi olduğu söylenemez. Yani, İki sağ milliyetçi liderin karşı karşıya geldiği bir dönemde, hele ki AB'nin yaptırıcı gücü iyice zayıflamışken, normalleşme yolunda somut adımların atılması zor görünmektedir.

Sonuç olarak, Rusya ve Ukrayna arasındaki silahlı mücadelenin Balkanlar'daki tarihsel sorunların çözümü konusunda bir katalizör görevi mi göreceği yoksa Rusya'nın istikrarsızlaştırıcı politikaları sonucu Balkanlar'ı daha büyük siyasi çalkantılara mı sürükleyeceği halen cevaplanabilmiş değildir. Savaşın yarattığı güvensizlik ve aciliyet ortamının taraflar arasındaki diyalogu güçlendirmesi her ne kadar rasyonel bir beklenti olsa da henüz çözüm aşamasında somut bir ilerleme kaydedilmesi mümkün olmamıştır. Gerek bölgesel arabulucuların gerekse sorunun taraflarının samimiyetsizliği de denkleme alındığında normalleşme sürecinin başarısı yakın gelecekte zor görünmektedir.

Kaynakça

Pol Bargaúes, Assem Dandashly, Hylke Dijkstra ve Gergana Noutcheva, "Time to Re-engage with Kosovo and Serbia: Strengthening EU Foreign and Security Policy amidst Internal Contestation", JOINT Reseach Paper 12, Aralık 2022. s. 6.

“Serbia to boost defence industry cooperation with France, President Vucic says”, Reuters, Nisan 2024.

“Putin ve Vucic anlaştı, Sırbistan Rusya ile doğal gaz sözleşmesini yeniliyor”, euronews, Mayıs, 2022.

Denisa Kostovicova, “Brothers no more? What the EU’s diplomatic breakthrough on Kosovo means for Serbia-Russia relations”, LSE, 7 Mart 2023.

“Joint Statement on Kosovo”, Kyiv Post, 6 Ağustos 2023.

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Serdar BAŞAK, 2023 yılında Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans bölümüne kaydolmuş Başak, eğitimine halen burada devam etmektedir. Başak'ın temel araştırma alanları arasında Türk Dış Politikası, Balkanlar ve Kamu Diplomasisi bulunmaktadır. Şu anda DİPAM'da stajyer olarak yine Balkanlar bölgesi üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.